

**Препоръки към
стратегическите документи
на България за постигане
на климатична
неутралност до 2050 г. и
нуждата от тяхната
синхронизация**

WWF България
Май 2024

LIFE BIO-BALANCE

THIS PROJECT
IS FUNDED BY
THE EU'S LIFE
PROGRAMME

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or CINEA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Action	C5.2 + C5.4
Deliverable	Development of Bulgarian LTS recommendations
Publicity	Public, submitted
Date	May 2024
Summary	This document provides recommendations for the revision process of the Bulgarian Long-Term Strategy and other related documents.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

АЕЦ - Атомна енергийна централа

БВП - Брутен вътрешен продукт

БДС - Брутна добавена стойност

ВЕИ - възобновяеми енергийни източници

ВяЕЦ - вятърни енергийни централи

ЗООС - Закон за опазване на околната среда

ЗПЗГС - Земеползване, промени в земеползването и горско стопанство

ЕСКО - договор с гарантиран резултат

ИНПЕК - Интегриран национален план Енергетика и Климат

КЕП - Комисия за енергиен преход

КСЕЗС - Консултативен съвет за Европейската зелена сделка

НПВУ - Национален план за възстановяване и устойчивост

СУЕР - Стратегия за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 година с хоризонт до 2050 година

DNSH principle - Включва оценка дали инвестиция в икономическа дейност, която допринася значително за екологична или социална цел, не вреди значително на екологични или социални цели.

LTS - Националната дългосрочна стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	3
2. Статус на стратегическите документи за декарбонизация на енергийния сектор	4
2.1. Интегриран национален план областта на енергетиката и климата (ИНПЕК).....	4
2.2. Стратегия за устойчиво енергийно развитие (СУЕР).....	5
2.3. Пътна карта за климатична неутралност	6
2.4. Дългосрочна стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050	8
2.5. Как ИНПЕК, СУЕР и LTS трябва да са свързани помежду си	9
3. Препоръки за подобрене на СУЕР през призмата на актуализирания ИНПЕК	10
3.1. Актуализация на данните и подобряване на анализите	10
3.2. Амбиция за климатична неутралност в СУЕР	11
3.3. Роля на енергийната ефективност	12
3.4. Ограничаване на енергийната бедност.....	13
3.5. Устойчиво използване на биомасата	14
3.6. Работещи срещу неработещи решения за декарбонизация	16
3.7. Енергийна сигурност, енергийна независимост и диверсификация на източниците, включително и на ВЕИ	19
3.8. Климатична неутралност във всички сектори на икономиката	21
3.9. Диалог със заинтересованите страни.....	22
4. Препоръки към бъдещата актуализация на LTS	22
5. Заключение	27

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен от екипа на WWF България в рамките на проектите **LIFE BioBalance¹** и **EUKI BioJust**. В него се разглеждат четирите основни стратегически документи, обуславящи декарбонизацията в България:

- Интегрирания план в областта на енергетиката и климата (ИНПЕК)²;
- Стратегията за устойчиво енергийно развитие на Република България (СУЕР)³;
- Пътната карта за климатична неутралност на Република България⁴;
- Дългосрочната стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050 г. на Република България⁵ (LTS - Long-Term Strategy), като отчита тяхната взаимосвързаност.

Целта на доклада беше да се анализира вариант на LTS и да предложат препоръки за адекватно отразяване на критериите за устойчивост при оползотворяване на биомасата. Поради липсата на реално въвличане на заинтересованите страни в процеса на актуализиране на Дългосрочната стратегия, която беше одобрена през 2022 г. в рамките на служебно правителство, анализът на WWF се насочи към другите важни стратегически документи за постигане на целите за климатична неутралност и най-вече към Стратегията за устойчиво енергийно развитие на Република България. Поради недостатъчната информация относно използването на биомаса в енергийната стратегия, анализът обхваща и други по-важни аспекти, имащи отношение към предвидените цели и решения за декарбонизация на България до 2050г. Анализът взема предвид и препоръките, които WWF България формулира в рамките на проект LIFE BioBalance, по отношение на работния вариант на ИНПЕК⁶.

¹ Описание на проект LIFE BioBalance: <https://www.wwf.bg/kakvo-pravim/klimat-i-energiya/prirodno-bazirani-resheniya/bio-balance/>

² Работен вариант на Интегрирания план в областта на енергетиката и климата от 12 януари, 2024 г., публикуван на сайта на Европейската комисия: https://commission.europa.eu/publications/bulgaria-draft-updated-necp-2021-2030_en

³ Проект на Стратегия за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г., с хоризонт до 2050 г., публикуван през ноември 2023 г. от Министерство на енергетиката: <https://www.me.government.bg/themes/proekt-na-strategiya-za-ustoichivo-energiino-razvitie-2489-1530.html>

⁴ Одобрен актуализиран вариант на Пътна карта за климатична неутралност, октомври 2023 г.: <https://government.bg/files/common/pk.pdf>

⁵ <https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=30264>

⁶ Препоръки за подобряване на Интегрирания план в областта на енергетиката и климата - WWF България: <https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/doklad-preporuki-inpek.pdf>

2. Статус на стратегическите документи за декарбонизация на енергийния сектор

2.1. Интегриран национален план областта на енергетиката и климата (ИНПЕК)

Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на Енергийния съюз и действията в областта на климата (част от пакета "Чиста енергия за всички европейци"), въвежда изискването държавите членки на Европейския съюз да разработят свои интегрирани национални планове в областта на енергетиката и климата до 2030 г., както и да изработят дългосрочна стратегия за декарбонизация, т.нар. National long-term strategies (LTS), които да са с хоризонт до 2050 г., като посочат в тях как ще допринесат за постигането на европейската цел за климатична неутралност. Изпълнението на двата стратегически документа и тяхното изпълнение има за цел да гарантира лидерството на ЕС в световен мащаб в тази област и като цяло да гарантира постигане целите на Парижкото споразумение за климата. Заложените цели на общоевропейско ниво могат да се осъществяват само чрез активните действия и принос на всички държави членки (ДЧ) на ЕС, поради което през 2019 г. се въвеждат национални интегрирани планове в областта на енергетиката и климата (ИНПЕК), които определят дългосрочните цели и мерки на държавите членки в 5 измерения: **Енергийна ефективност, Енергиен пазар, Енергийна сигурност, Декарбонизация и Иновации и конкурентоспособност.**

Съгласно чл.14, параграф 2 от изменения през 2023 г. Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на енергийния съюз и на действията в областта на климата⁷, България е задължена да нотифицира до Европейската комисия в срок до 30 юни 2024 г. своя актуализиран ИНПЕК, в който са отразени и по-високите цели, поставени с Европейския зелен пакт и Европейския закон за климата, Пакетът Подготвени за цел 55", Планът RePowerEU и последният доклад за България в рамките на Европейския семестър. Текущото актуализиране на ИНПЕК е ключов елемент от напредъка за постигане на целите за климатична неутралност.

Първоначалната оценка от страна на ЕК на проектите на ИНПЕК на държавите-членки подчертава необходимостта от повишено равнище на амбиция и подобрения в окончателните документи, които държавите членки трябва да представят до юни 2024 г. Втората версия на ИНПЕК на страната ни, публикувана на сайта на Европейската комисия на **12 януари 2024 г.**, дефинира амбициозните цели и мерки, свързани с:

- Процеса за трансформация на националния енергиен микс;

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A02018R1999-20231120>

- Декарбонизация с устойчиво и достатъчно намаляване на емисиите в енергийния сектор чрез нови нисковъглеродни технологии и плавен преход към източници с ниски въглеродни емисии;
- Приемане на национална цел за климатична неутралност до 2050 г.

2.2. Стратегия за устойчиво енергийно развитие (СУЕР)

Проектът на Стратегия за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 година, с хоризонт до 2050 година (**предложен на 17 ноември 2023г.**), е разработен на основание чл. 4, ал. 2, т. 1 от Закона за енергетиката и отразява визията на държавата за развитие на енергийния сектор до 2030 г., с хоризонт до 2050 г. Проектът е публикуван на сайта на Министерството на енергетиката и е разработен с цел да отговори на актуалната европейска рамка на енергийната политика и световните тенденции в развитието на новите енергийни технологии. Заложени са стъпки, действия и мерки за декарбонизация на енергийната система и постигане на климатична неутралност.

Работата по проекта ще продължи и той ще бъде доразвит и приведен в съответствие с Интегрирания национален план енергетика - климат, който в момента е в процес на актуализация и предстои да бъде завършен в средата на 2024 г. Енергийната стратегия следва да бъде допълнена и с макроикономическа прогноза, обуславяща необходимостта от ускореното развитие на енергийния сектор.

Като държава членка на Европейския съюз България споделя общата ценност за развитие на справедливо и благоденстващо общество с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, в която през 2050 г. няма нетни емисии на парникови газове и икономическият растеж ще бъде отделен от използването на изкопаеми горива и ресурси.

Стратегията има за цел опазването, съхранението и увеличаването на природния капитал на България, защитата на здравето и благосъстоянието на гражданите от свързани с околната среда рискове и въздействия и развитие на нискоемисионна и иновативна енергетика.

Енергийният преход към нискоемисионна енергетика, представен в Стратегията поставя хората на първо място и обръща внимание на регионите, които са изправени пред най-

големите предизвикателства. Активното участие и доверието на обществеността в процеса на енергиен преход са от първостепенно значение.

Стратегическите цели за развитие на българската енергетика, залегнали в Стратегията са:

- Сигурност на енергийните доставки и мрежова инфраструктура;

- Устойчиво използване на местните енергийни ресурси;
- Декарбонизация, демократизация и децентрализация;
- Енергийна ефективност;
- Интегриран и либерализиран пазар на енергия;
- Нови технологии, иновации, научни изследвания и образование.

2.3. Пътна карта за климатична неутралност

Разработването на Пътната карта за климатична неутралност стартира в рамките на Комисията за енергиен преход (КЕП) към Консултативния съвет за Европейската зелена сделка (КСЕЗС), създаден през 2022 година. Сформирането на КЕП е мярка за осъществяване на Реформа 9 (C4.R9) от Националния план за възстановяване и устойчивост, която обхваща и създаването на Пътна карта за климатична неутралност на икономиката на България. Министерският съвет предлага на Народното събрание Пътна карта за климатична неутралност, базирана на доклада.

На проведеното на 04.09.2023 г. заседание на КЕП са обсъдени изготвените проекти на Доклад на КЕП към КСЕЗС, сценарии за декарбонизация на енергийния сектор и Пътна карта за климатична неутралност. Основните задачи на КЕП по Реформа 9 са изпълнени, като са обсъдени модели, анализи и проекти на решения, свързани с Европейската зелена сделка, целите за декарбонизация и климатичната неутралност, спазени са изискванията за прозрачност чрез широко обсъждане в разширения състав на КЕП. В нейният състав са привлечени висококвалифицирани експерти от различни институции, организации, бизнеса и академичната общност.

Проектите на Доклад със сценарии и на Пътна карта за климатична неутралност са разгледани и обсъдени на заседанието на КСЕЗС, като са допълнени с конкретни изводи и препоръки. На **14 септември 2023 г.** Министерският съвет приема Доклад със сценарии и препоръки за декарбонизация на енергийния сектор, обсъден от Комисията за енергиен преход (КЕП) и Консултативния съвет по Европейската зелена сделка (КСЕЗС).

Като част от Пътната карта се разглеждат два сценария за декарбонизация на енергийния сектор, които да включват стъпки за постепенното спиране на изгарянето на въглища до 2030 г. и не по-късно от 2038 г. Основните изисквания към двата сценария на КЕП са да се предложат необходимите стъпки за постепенен преход към нисковъглеродна икономика. За всеки от двата сценария са разгледани варианти с и без нови газови мощности.

Постигането на климатична неутралност на българската енергетика до 2050 г. е основна цел, която изисква дълбока трансформация на националния енергиен микс към източници с нисковъглеродни емисии. Национална пътна карта за декарбонизация

цели устойчиво и постепенно намаляване на емисиите в енергийния сектор. Предвижда се този процес да бъде реализиран благодарение на новите нисковъглеродни технологии и развитие на утвърдени в страната хидроенергийни и ядрени технологии. Водородът и електрическата енергия от възобновяеми източници и подобряването на енергийната ефективност са основни елементи от крайната цел на Европейския съюз, по която интензивно се работи и в България, като това ще спомогне за изграждането на климатично неутрална енергийна система. Първоначално разработената Пътна карта е актуализирана от Министерски съвет в частта за разполагаеми маневрени и базови мощности. Така се гарантира, че документът съответства на сключеното на 3 октомври споразумение между министър-председателя, депутати и представители на синдикалните организации в сектор "Енергетика".

Пътната карта представя по периоди целевите мерки и политики, както и ключови етапи от развитието на електроенергийния сектор, с отчитане на развитието на други ключови сектори на икономиката.

В актуализираната пътна карта се предвижда да се реализират политики за пълна либерализация и въвеждане на дългосрочни договори за ВЕИ до 2026 година, както и насърчаване на общностите за възобновяема енергия и произвеждащите потребители на електроенергия. Дотогава се очаква да бъдат въведени нови ВЕИ мощности от 3500 мегавата (MW), с което ВЕИ мощностите ще достигнат до 5200 MW, както и на системи за съхранение (батерии) от 1000 MW.

За периода до 2030 г. се предвижда изпълнението на мерки за енергийна ефективност и децентрализирано производство на електрическа енергия, включително и чрез финансово подпомагане, а също така и мерки по рекултивация на мините. В рамките на този период до 2030 г. се очаква инсталиране на 7500 MW ВЕИ мощности, както и офшорни вятърни електроцентрали (ВяЕЦ), като до 2035г. ВЕИ мощностите се предвижда да нараснат до 10 000 MW, а офшорните ВяЕЦ 1500 MW. Батериите за съхранение на енергия ще достигнат 1600 мегавата. По повод въглищните мощности в документа се подчертава, че Министерският съвет се е ангажирал да не ограничава дейността на въглищните централи, ако те работят на пазарен принцип в съответствие с европейското и национално законодателство и с решението на Народното събрание от 4 октомври 2023 г. До 2035 г. може да бъде поддържан капацитет от 1 GW мощности, използващи лигнитни въглища като стратегически резерв за обезпечаване на критичните нужди за осигуряване на националния електроенергиен баланс. На основа на изводите на Доклада на Комисията за енергиен преход, крайната дата за постепенно преустановяване на използването на въглищата е 31 декември 2038 г.

2.4. Дългосрочна стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050

Дългосрочната стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050 на България, приета с Решение № 809 на Министерския съвет от 21.10.2022 г., е разработена във връзка с изискванията на чл.15 от Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на Енергийния съюз и действията в областта на климата.

Стратегията следва да зададе рамка за постигане на климатична неутралност до 2050 г., съобразно актуалното развитие на политиките за смекчаване на климата в България и в Европейския съюз и в съответствие с Парижкото споразумение.

В така предложената Стратегия разглежданите сценарии не залагат постигане на цялостна въглеродна и климатична неутралност на България в контекста на европейската климатична политика.

Процесът на изготвянето на документа стартира в 2020 година, като в настоящия си вид е представен през 2022 година, като не е бил придружен от Екологична оценка, която следва да се извършва едновременно с разработване на документа (чл.81, ал.1, т.1 и ал.3 от ЗООС) и Оценка за съвместимост (чл.81, ал.5 от ЗООС) с предмета и целите на опазване на защитените зони по Натура 2000 и защитените територии. Същевременно и срокът за обществено обсъждане и консултации е бил сравнително кратък за задълбочен преглед, констатации и препоръки по съдържанието на предложения работен вариант на Стратегията, но са постъпили такива с насоки за актуализацията ѝ, съобразно новите ангажименти на страната в областта на климата, засилени с пакета "Подготвени за 55" и включване на енергийното моделиране, което е обект на Пътната карта за климатична неутралност, в рамките на Комисията за енергиен преход (КЕП) към Консултативния съвет за Европейската зелена сделка (КСЕЗС).

Липсата на резюме не позволява лесното идентифициране на основните стратегически цели и приоритети, което би следвало да е основната функция на този дългосрочен стратегически документ, но се заявява, че тя "представя българската позиция и приоритети по отношение на нисковъглеродната икономика и постигане на климатична неутралност до 2050 г." Независимо от заявеното, в Стратегията **не е заложена конкретна цел за климатична неутралност**. В настоящия си вид преимуществена част от текста обхваща описание на исторически данни и документи, докато вижданията за бъдещето са представени твърде декларативно. Това противоречи на същността на документа спрямо целите на Регламента – дългосрочна стратегия за период от 30 години, даваща яснота как страната ни ще се декарбонизира и как ще адресира секторите, които имат най-голям дял в емисиите на страната.

2.5. Как ИНПЕК, СУЕР и LTS трябва да са свързани помежду си

Свързващото звено в тези стратегически документи би следвало да бъде приемане на национална **цел за постигане на климатична неутралност** до 2050 година и синергия между съответните мерки и политики, влияещи пряко или косвено за постигането на крайната цел. Това е от особено значение, както по отношение на крайните и

междинните цели и индикатори, така и във връзка с финансовата рамка и необходимите инвестиции за изпълнение на заложените амбициозни проекти. Приемането на национална цел за климатична неутралност ще затвърди ангажиментите на страната ни във връзка с Парижкото споразумение за климата и целите на Европейската зелена сделка при актуализацията на стратегическите документи.

Целите и мерките за постигане на декарбонизация и енергиен преход на европейско ниво следва да бъдат хармонизирани и в СУЕР, както и в ИНПЕК, като бъдат ясно определени и описани връзките, допълняемостта и съответствието на СУЕР с текущо одобрени/действащи и в процес на разработване стратегически документи. Важен детайл е, че с влизането в сила на Регламента за управление на енергийния съюз от края на 2018 г., държавите членки вече са задължени да имат общо и цялостно енергийно и климатично планиране, а също и отчитане на резултатите, за постигане на междинните и крайните цели за климатична неутралност.

Зеленият преход и постигане на целите за климатична неутралност в България изискват действия за преминаване към структуриран енергиен преход и фокусирани инвестиции в нов капацитет за производство, пренос и съхранение на възобновяема енергия, енергийна ефективност и нискоемисионни технологии във всички сектори на икономиката.

Страната ни е в челната класация по енергоемкост на икономиката и с най-голям процент емисии на парникови газове в ЕС, като високата енергийна интензивност на икономиката оказва негативно въздействие върху конкурентността. Финансовите инвестиции трябва да бъдат насочени към секторите с възможности за значителни икономии на енергия - транспортния, индустриалния, жилищния сектор и ЗПЗГС. Това налага бързата и навременна актуализация (или разработване) на стратегии за декарбонизация в тези сектори, съпроводени с конкретни планове за необходимите мерки, отговорни институции, финансиране, времеви график за изпълнение и индикатори за изпълнение.

Намаляването на тежката зависимост от изгарянето на въглища и устойчивото преминаване към нисковъглеродна енергетика ще бъде извършено поетапно, за да не бъде изложена на риск системната адекватност. Същевременно енергийната трансформация е свързана с реформи в регионите с въглеродно интензивен енергиен сектор, което изисква освен високи нива на инвестиции и активна социална политика.

Именно затова аспектите, подходите и целите на енергийната стратегия трябва да са съобразени с ИНПЕК, както и с Дългосрочната стратегия за смекчаване изменението на климата (LTS), както със сигурност следва да се вземе предвид и изготвената от КЕП национална Пътна карта за климатична неутралност. Целта е четирите документа да бъдат хармонизирани и еднопосочни, да следват процеса и логиката на реалностите и нуждите за модернизацията на страната, да отговарят на изискванията на Регламент

2018/1999 за управление на енергийния съюз, както и да дават реалния поглед защо постигането на тези цели са добри за хората, природата и икономиката на България.

3. Препоръки за подобрене на СУЕР през призмата на актуализирания ИНПЕК

3.1. Актуализация на данните и подобряване на анализите

В енергийната стратегия липсват макроикономически прогнози (брутен вътрешен продукт, брутна добавена стойност на всеки един от секторите, формиращ БВП), демографски прогнози, които следва да обосновават първичното и крайно енергийно потребление, включително по основни сектори. Липсва информация относно използвания модел, предварителните условия, допускания входни данни и крайни резултати.

В представянето на енергетиката към днешна дата са включени данни само за 2021 и 2022 г., без да са включени исторически данни, както и такива от 2023 г. (макар и извадки), които биха позволили задълбочен анализ на процесите и отчитане на трайните тенденции за производство на енергия по горива и източници. Стратегическите документи трябва да стъпват на дългосрочни данни, а не на изолирани данни за определени години с извънредни обстоятелства, каквато беше 2022 г. за производство на въглищните централи или 2020 г. с Ковид пандемията. Нещо повече, инструментите, с които се извършва необходимото моделиране на такива прогнози следва да бъде възможно най-неутрално и базирано на икономически, енергийни и финансови параметри, а не на политически недалновидни решения.

Препоръки за подобрене:

- Анализите следва да включват както исторически данни, така и актуални годишни данни, в случая за 2023 година, с оглед **прецизиране на тенденциите относно дела на фосилните горива** (въглища и газ), ядрена енергия и енергия от възобновяеми източници в общия енергиен микс.
- Да се отчетат **свързаните с ядрената енергия пълни разходи** - от една страна необходимостта от внос на ядрено гориво при развитие на ядрена енергетика и необходимост от обезвреждане и съхранение на ядрените отпадъци, при спазване на екологичното законодателство от друга.

- Да се добавят **данни и прогнози за потреблението на енергия за охлаждане**, което нараства в летния период като резултат на все по-чести и все по-интензивни горещи вълни, свързани с климатичните промени.
- Да се представят основните характеристики на използвания за прогнозиране **модел за развитие на електроенергийния сектор и сектор отопление и охлаждане**.

3.2. Амбиция за климатична неутралност в СУЕР

В СУЕР липсва ясна и конкретно дефинирана цел за постигане на климатична неутралност на българската икономика до 2050 г., която да бъде интегрирана, както в ИНПЕК, така и в българското законодателство - в Закона за ограничаване изменението на климата⁹.

Липсват времеви и количествени секторни цели (количествени намаления на емисии на парникови газове за определен период от време).

Препоръки за подобрене:

- **Прецизиране на формулировката на национална цел за климатична неутралност** до 2050 г., и интегриране на целите и индикаторите от Пътната карта за климатична неутралност на Република България. Въвеждане на **времеви и количествени секторни цели**, базирани на моделирането при актуализацията на ИНПЕК.
- Въвеждане на **междинна цел за климатична неутралност до 2030 год.** за нетно намаляване на емисиите на парникови газове с най-малко 55 % по отношение на 1990 година, която отразява и новите цели, а именно за сектора участващ в Европейската схема за търговии с емисии, целта за 2030 г. е намаляване на емисиите на парникови газове с 62% спрямо базовата 2007 година за България. За секторите, включени в Регламента за споделяне на усилията, целта е постигане на намаление на емисиите с 10 % спрямо нивата от 2005 година. За сектор ЗПЗГС целта за 2030 г. е стойността на нетните поглъщания на парникови газове да достигне - 9718 kt CO₂eq.
- Въвеждане **следваща междинна цел до 2040 година** - намаляване на нетните емисии на парникови газове с 90 % по отношение на 1990 г., в съответствие с

препоръката⁸ на ЕК за климатична цел на ЕС за 2040г., с оглед постигане на климатична неутралност до 2050 г. (февруари 2024 г.).

Предстои обсъждане на целта до 2040г. с Европейския парламент и държавите членки, като следващата Комисия ще направи финансовите и законодателните предложения за постигането ѝ.

3.3. Роля на енергийната ефективност

В СУЕР енергийната ефективност се припознава с важност на първо място сред ключовите цели на Европейската зелена сделка, и се разписват целите на България за намаляване на потреблението на енергия до 2030 г. с 17 466 ktоe на първична енергия и 10318 ktоe на крайното потребление на енергия.

Дефицит е липсата на междинна цел до 2040 г., както и липсата на цели по сектори. При анализ на влиянието на кризата от Ковид върху нарастване на енергийното потребление през 2020 г. и 2021 г. се коментират секторите "Индустрия", "Услуги" и "Транспорт", без сектор "Домакинства". При поставяне на цели и анализи по сектори, домакинствата трябва да бъдат включени.

Не е обърнато особено внимание на прилагане на задължения за енергийни спестявания, свързани с необходимостта от намаляване на крайното енергийно потребление в 2030 година и приноса към общоевропейската цел. Те са маркирани най-общо, но няма конкретни измерители и цели за отделните компоненти в самите схеми.

Необходимо е също така да бъдат преразгледани междинните индикативни цели на Дългосрочната стратегия за жилищно обновяване и междинните с оглед достигане на целта за 2050 г., и да се заложат и в СУЕР, а именно - да се обособят стратегическите насоки за високо ефективен и декарбонизиран сграден фонд самостоятелно.

Към момента в СУЕР има най-общо маркирано "Изпълнение на инвестиционни мерки за насърчаване на енергийна независимост на домакинствата, с фокус върху енергийните общности и прилагане на различни форми за подпомагане на енергийно бедните домакинства." Няма ясно разграничаване в промените на тази мярка в отделните периоди до 2030, до 2040 и до 2050, няма яснота по какъв начин се различават мерките и целите в отделните периоди.

Препоръки за подобрене:

- Изготвяне на **прогнозни оценки на първичното и крайно енергийно потребление** за 2030, 2040 и 2050 година по сектори и принос на страната към изпълнение на общоевропейската цел.

⁸ https://climate.ec.europa.eu/eu-action/climate-strategies-targets/2040-climate-target_en

- Във всеки сектор е необходимо да има достатъчен **набор целеви индикатори** с конкретни стойности по периоди, както за спестявания на енергия и намаляване на емисии, така и за обхват на мерките по целеви групи за всеки период.
- Развитие на **пазарно ориентиран модел за изпълнение на мерки за енергийна ефективност** в крайното потребление на енергия чрез насърчаване на договорите с гарантиран резултат (ЕСКО договори) за сметка на съществено намаляване на програмите за безвъзмездна помощ.
- **Конкретизиране на начина за постигане на различни мерки** - на енергийна независимост на домакинствата, на изграждането на капацитет за изпълнение на тези мерки, вкл. мрежа от партньори за предоставяне на достатъчно финансов ресурс по разнообразни канали за интервенции в сектор "Домакинства", както и за по-широк обхват на услуги на едно гише за гражданите.

3.4. Ограничаване на енергийната бедност

Най-уязвимите общности са тези с повишена вероятност да бъдат засегнати от изменението на климата. Неравномерното излагане на въздействието на климата на различните региони и социално-икономически групи влошава неравенствата. Затова и принципът "Никой да не бъде изоставен" е сред основните мотиви на ЕК при прилагането на Европейския зелен пакт, и във всички препоръки на Европейската комисия по отношение на целенасочена работа с уязвимите групи⁹.

В СУЕР енергийната бедност фигурира сред краткосрочните цели до 2026 г. в т. 4 Пътна карта на енергиен преход, основно като стратегическо планиране чрез "ефективно изпълнение на Националния социален план за климата, наред с национална стратегия и мерки за намаляване на енергийната бедност за домакинствата, хармонизиращи жилищната, социалната и енергийната политики".

Липсва самостоятелно обособяване на хоризонта на стратегията за намаляване на енергийната бедност за домакинствата, така както е обособен в чл.8 на Закона за енергетиката с хоризонт до 2030 г., 2040 г. и 2050 г.

Дефицити в СУЕР и ИНПЕК освен липсата на цели за ограничаване на броя на домакинствата в положение на енергийна бедност са също така липсата на яснота за финансовите инструменти, които ще бъдат насочвани за тези цели. Необходимо е ясно

⁹ Препоръка на Комисията от 18.12.2023 г. относно съгласуваността на мерките на България с целта на Съюза за неутралност по отношение на климата и с осигуряването на напредък в адаптирането
https://climate.ec.europa.eu/document/download/2448a6a0-e7d8-4f07-bf53-f9c96e197dba_en
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202400621

да се зададе размерът на финансиране от всички възможни инструменти конкретно за тази целева група, и да се изчисли какъв ще е резултатът от тези инвестиции.

Изпълнението на мерки за енергийно бедни домакинства се залага в периода едва след 2030 г., като до 2030 г. са заложили само стратегически документи, което остава впечатление за намерение за прилагане на 100%-грантов механизъм до 2030 г., липса на целенасочена работа с уязвими групи и раздаване на "пари на калпак" без доходни критерии. Не се отчита факта, че колкото по-рано се заработи с диференциран подход, толкова повече домакинства ще се възползват от мерките, и ще бъдат постигнати по-добри резултати за спестявания и декарбонизация на сградния фонд. Не се отчита и факта, че след 2026 г. влиза в действие и нов финансов инструмент, а именно Социалният климатичен фонд, по който България ще разполага с над 5 милиарда лева за преодоляване предизвикателствата при енергийно бедните.

Препоръки за подобрене:

- Предвид наличието на официални статистики за бройката на домакинствата в положение на енергийна бедност, публикувани на 31.03.2024 г. от Агенция за устойчиво енергийно развитие, в стратегията е добре да се зложат и **индикативни цели за ограничаване на енергийната бедност**, които да се синхронизират и допълнят в ИНПЕК при окончателната му актуализация през юни 2024 г.
- Необходимо е да се посочат ясно финансовите ресурси за постигане на целите, и при планирането на мерките да се ангажират заинтересовани страни, които са особено уязвими към въздействието на изменението на климата, по препоръки на Европейската комисия в писмо до българското правителство⁹. В този смисъл, възможно най-ранното създаване на **Обсерватория за енергийна бедност** като част от мерките в ИНПЕК и влизането ѝ в действие и участие в разработката на тези документи е от съществена важност.

3.5. Устойчиво използване на биомасата

Биомасата по същество представлява възобновяем източник на енергия (ВЕИ). В стратегическите документи, с отношение към енергийното развитие на страната, биомасата се разглежда като средство и алтернатива за декарбонизацията на енергетиката. В СУЕР и Пътната карта за климатична неутралност биомасата се разпознава като алтернатива на ископаемите горива, особено в процеса на трансформация на въглищните региони, като подчертава необходимостта от замяната на въглищата с алтернативни нискоемисионни горива като геотермалната енергия, биомаса, отпадъци и други.

Целите за увеличението на ВЕИ мощностите в енергийното развитие на страната с до 15 GW към 2040 г., посочени в Пътната карта (стр. 9), не дават възможност да се оцени какъв реално е делът на биомасата в постигането на тези цели, тъй като се отнася за цялата гама ВЕИ в т.ч. ФЕЦ, вятър и биомаса. В ИНПЕК се предвижда увеличение на биомасата в производството на електрическа енергия с 29 % до 2030 година и с други 30 % до 2040. За съжаление в ИНПЕК биомасата се разглежда заедно с твърдите битови отпадъци и това не позволява да се направи количествена оценка на какъв процент от заложения ще идва от биомаса и какъв от изгарянето на отпадъци. Липсата на повече информация относно вида на биомасата, която ще се ползва, също възпрепятства последваща оценка на въздействието на мерките за постигането на заложените цели.

В посочените стратегически документи и планове вероятното негативно въздействие на политиките за увеличение на дела на биомасата в енергийния микс върху състоянието екосистемите и биоразнообразието, промяната в земеползването, качеството на атмосферния въздух и пазара на биомаса (конкуренция за ресурс) се изключват, но само декларативно, без да се дават количествени и качествени аргументи в подкрепа на тези твърдения. Същият е и казусът с доказването на съответствието с критериите за устойчивост на биомасата, използвана за енергия, залегнали в актуализираната директива за възобновяемите източници на енергия. Приема се, че по презумпция биомасата отговаря на критериите за устойчивост. Същевременно е налице забавяне на транспонирането на директивата, което създава несигурност в подкрепа на тези допускания.

Липсата на конкретика не позволява да се направи количествена и качествена оценка на описаните политики и мерки, отнасящи се до:

- Употребата на биомаса за енергия
- Анализ относно очакваното търсене и предлагане на биомаса за енергия, включващ също анализ на потенциала за производство и добив на устойчива биомаса за енергия
- Намалване на риска от отрицателно въздействие върху околната среда, екосистемите и биоразнообразието във връзка с политики и мерки, свързани с употребата на биомаса за енергия
- Оценка на въздействието върху емисиите и поглъщанията от сектор „Земеползване, промяна в земеползването и горското стопанство“.

Препоръки за подобрене:

- Ясно количествено и качествено **разграничаване на видовете биомаса**, в това число и твърдите битови отпадъци и техния дял в производството на енергия;
- Спазване на **критериите за устойчивост** по отношение на биомасата за производство на енергия;

- Анализ и оценка на **необходимите количества и видове биомаса за производство на енергия** и съответната прогноза за емисиите и поглъщанията в сектор „Земеползване, промяна в земеползването и горското стопанство“;
- **Спазване на каскадния принцип**, съгласно който изгарянето на биомаса е последният възможен начин за оползотворяване;
- Да се вземе предвид **липсата на подкрепа за проекти за изгаряне на горска дървесна биомаса** с европейски и национални фондове, особено Фонда за справедлив преход, Фонда за модернизация и Фонда за иновации.

3.6. Работещи срещу неработещи решения за декарбонизация

а) Фосилен газ срещу зелен водород

Икономиката с нулеви въглеродни емисии трябва да следва логиката на декарбонизация и децентрализация по цялата верига на доставки/стойност, за да осигури значимо намаляване на въглеродните емисии.

Изграждането на нова газова инфраструктура и довеждаща газова инфраструктура до общинските центрове в проекта на СУЕР се разглежда като една възможност за икономия на крайна и първична енергия и спестяване на разходи за енергия на крайните потребители, както и за спестяване на емисии.

Следва да подчертаем, че изгаряне на изкопаем газ за енергетиката, промишлеността, транспорта или жилищното отопление е несъвместимо с климатичните цели на Парижкото споразумение за ограничаване на глобалното затопляне до 1,5°C.

Има нужда от цялостно преформулиране и преосмисляне на траекториите за смислен преход към икономика с нулеви въглеродни емисии в България, тъй като производството на зелен водород за ограничени промишлени и транспортни приложения може да бъде въведено устойчиво, като алтернатива на фосилни газове.

Водородът ще бъде необходим за определени индустриални и транспортни приложения, включително, но не само, производството на стомана, алуминий, цимент, вар, стъкло и торове. За такива употреби получаването на зелен водород е задължително. Зеленият водород може да замени въглеродно-интензивния водород в рафинериите и като устойчива алтернатива за транспортни подсектори на градско ниво (местни градски автобуси или търговски автопаркове). Водородът може да се използва и в по-ограничена степен за производство на топлина за някои жилищни и търговски сгради.

В този смисъл предвиденото стимулиране на домакинствата да изградят инсталации на изкопаем газ е неприемливо и несъвместимо с духа и целите на енергийния преход и интересите на потребителите и би следвало да се замени например с енергийно ефективни термopомпи.

b) Ядрена енергия срещу геотермална енергия

В проекта на СУЕР алтернативата за изграждане на нови ядрени мощности се извежда на водеща позиция, обосновавайки я с "пазарни условия и технологично развитие към широко приложение на нискоемисионни технологии", за реализацията на които е необходимо ангажиране на значителен финансов ресурс.

Решението за изграждане на такава мощност следва да бъде предхождана от научно-обоснована макроикономическа и демографска прогноза. Ключово е да се обвържат и с прогнозата за енергийното производство и потребление, възможностите за внос и износ на електроенергия и цената на произведената от АЕЦ енергия в условията на либерализиран пазар и задължително разходите за преработка и съхранение на ядрените отпадъци. Необходимо е да се отчитат и плановете за развитие на енергийните мощности на съседните държави, както и да се отчете необходимостта от внос на ядрено гориво.

На АЕЦ не трябва да се гледа самоцелно, тъй като основната цел остава подобряване на енергийната ефективност, което допълнително ще намали търсенето на електроенергия - моделирането в КЕП показва, че инсталирането на 2 GW базови ядрени мощности може да не е оправдано от гледна точка оптимизация на разходите.

АЕЦ е технологията, която се изгражда най-бавно. Освен това е единственото енергийно решение, зад което стоят стотици, а вероятно и хиляди години потенциални разходи, които не се калкулират в инвестиционните разходи. Това изкривява разбирането на хората за ползите от ядрената енергия.

Най-доброто решение за постигане на климатична неутралност е да се инсталират различни ВЕИ технологии, вкл. геотермална енергия. Геотермалната енергия е единствената ВЕИ технология, която е почти равна на капацитета на АЕЦ като базова мощност. Цената на геотермалната енергия е почти два пъти по-ниска от тази на АЕЦ, а времето за изграждане е три пъти по-кратко. Но геотермалната енергия е все още два-три пъти по-скъпа от фотоволтаиците, един-два пъти по-скъпа от вятъра на сушата и почти равностойна като себестойност на вятърните проекти в морето. Геотермалната енергия, макар и на по-висока цена, ни дава възможност да произвеждаме електрическа енергия, енергия за отопление и охлаждане, а това е много важно в контекста на глобалното затопляне и преместването на пика на енергийната консумация от зимата към лятото. Това нейно преимущество би ни позволило да спестим много финансови средства в дългосрочен план, но също и да избегнем изграждането на скъпоструващи нови базови мощности на изкопаеми горива или АЕЦ.

В края на миналата година Schneider Electric откри официално първата у нас **иновативна система за геотермална енергия в индустриално предприятие** от нов тип, като по този начин става изцяло независим от природния газ. Иновативната геотермална система за отопление и охлаждане е изградена със сондажи от „сух“

затворен тип, т.е. в нея циркулира флуид, който се загрява от естествената температура на земята. Термопомпени агрегати произвеждат топла вода за отопление през зимата и гореща вода за битови нужди целогодишно. В преходните сезони термопомпените агрегати осигуряват пасивно охлаждане, а в най-горещите дни охлаждането е активно с използване на хладилния цикъл. При активно охлаждане „безплатната“ топлина на кондензация може да се насочи към производството на битова гореща вода. По-този начин може да се постигне над 70% икономия на електрическа енергия за отопление и охлаждане на завода. Основните предимства на затворения тип система са оползотворяването на неизчерпаема енергия от земята и намаляването на консумацията на електрическа енергия. Геотермалната система на Schneider Electric ще допринесе не само за подобряването на енергийната ефективност, но и за борбата с климатичните промени. Добавянето на възобновяеми енергийни източници, присъединени с помощта на подходящи дигитални решения, е подход, който подпомага намаляването на отрицателните влияния на човешката дейност върху околната среда.

с) Биомаса

България делът на използване на биомаса за отопление остава висок, като съгласно СУЕР те са „алтернатива на изкопаемите горива, които допринасят за намаляването на емисиите на парникови газове, диверсифицирането на енергийните доставки и намаляването на зависимостта от ненадеждни и непостоянни пазари на изкопаеми горива, особено на нефт и газ.“ Предвидени са мерки за изграждане на ТЕЦ-ове на биомаса, добивана от бързорастящи енергийни дървесни видове в краткосрочен план до 2026 г., както и мерки за „справедлив енергиен преход за въглищните региони, като частична подмяна на горивната база, и микс с биомаса.“

В СУЕР се насърчава и използването на биомаса и отпадъци за централизирано и локално производство на топлинна енергия.

Първичната горска биомаса от българските гори не следва да се използва за промишлено производство на енергия, тъй като горите осигуряват съществени ползи за хората – от смекчаване на климата, опазване на биоразнообразието и регулиране на водния поток до високо ценени рекреационни, културни и здравни услуги.

Изгарянето на горска биомаса (за разлика от отпадъците от дъскорезници или производството на хартия) може да увеличи емисиите за десетилетия или дори много повече в сравнение с изкопаемите горива. Употребата на биомаса за енергия трябва да бъде съобразена със строгата йерархия на каскадното използване на биомаса, т.е. преди да бъде изгаряна за енергия, трябва да се обмислят алтернативни употреби на биомаса – включително като естествено съхранение на въглерод в горите. Това се отнася по-специално за неопасни дървесни отпадъци и странични дървесни продукти. Въпреки това, потенциалът на дървопреработвателната промишленост да задоволи търсенето на суровини за ТЕЦ е ограничен, особено като се има предвид употребата на място в дървопреработвателните заводи и вторичната обработка.

Конкуренцията за дървесина и остатъци от дървопреработка може да създаде изкривяване на пазара, което потенциално може да повлияе на добива в България в краткосрочен план. Този сценарий е неблагоприятен, тъй като всяко увеличаване на добива на дървесина може да компрометира нетното положително въглеродно усвояване на горите и да застраши постигането на целите за ЗПЗГС, както и предоставянето на екосистемни услуги от горите.

3.7. Енергийна сигурност, енергийна независимост и диверсификация на източниците, включително и на ВЕИ

Като пълноправен член на ЕС, България трябва да работи в посока гарантиране на енергийната сигурност в контекста на общата политика за енергийна сигурност на ЕС. Десет години след стартирането си, стратегията за енергийна сигурност на Европейския съюз трябва да бъде пренаписана в светлината на климатичната криза и пълномащабната атака на Русия срещу Украйна.

Усъвършенстването на енергийна сигурност на България е продължителен процес, който преминава през разработка и прилагане на различни методи и стратегии, залагане на цели и мониторинг на постиженията по отношение на поставените цели. Усилията трябва да са насочени към постигане на баланс между националните приоритети и общата европейска енергийна и климатична политика.

Следва да подчертаем, че нивото на енергийна сигурност се определя от степента на енергийната зависимост, като високите нива на зависимост принципно водят до висока степен на енергийна бедност, като България до преди войната в Украйна, беше най-енергийно зависимата държава в ЕС с внос на енергийни ресурси от една държава - Русия.

Ресурсите в ЕС от петрол, газ и въглища са минимални, а изграждането на нови зависимости е нарастващо геополитическо предизвикателство. Доставка на горива струва на ЕС 720 милиарда евро през 2022 г., а с енергийната криза вследствие на руските военни действия в Украйна сумата нараства двойно. Нивото на субсидиите за изкопаеми горива в ЕС за последните 15 години¹⁰ нараснаха 4-ри пъти, а Ковид пандемията и войната в Украйна, доведоха до предоставянето на стотици милиарди евро субсидии без да има яснота техния критерий за получаване, но в мнозинството от случаите бяха за задържане повишаване цените на изкопаемите горива, какъвто беше случаят и в България.

Климатичната криза и замърсяването на околната среда са сред причините за отказ от изкопаеми горива, но не и единствените. Преди десет години имаше малко жизнеспособни алтернативи, но новите технологии – възобновяеми енергийни

¹⁰ <https://www.eca.europa.eu/bg/publications?did=60760>

източници, съхранение и цифровизация, променят енергийната индустрия, прекроявайки картата на възможностите за справяне с кризи.

Липсващите детайли по горните направления в националната стратегическата рамка доказва, че ако подобна криза отново се случи, България няма да е подготвена, тъй като липсват конкретни цели и междинни етапи за проследяване на изпълнението им, които биха послужили като индикатор за напредъка по изпълнението им и предприемане на корективни мерки при необходимост.

С оглед включване на приноса на всяка една технология за производство на енергия и допринасяща за декарбонизация на енергийния сектор, в настоящата СУЕР не са посочени конкретни мерки и инструменти за подпомагане и тяхното развитие.

Препоръки за подобрене:

- Включване на местни, **устойчиви и възобновяеми решения за отопление**, които включват геотермални източници, сезонно съхранение на топлинната енергия, ВЕИ и нискотемпературни решения за топлофикациите.
- Включване на **мерки за стимулиране на производството на електроенергия от ВЕИ при потребителите и бизнеса**, където да се осъществява и основното съхранение на енергия, чрез инсталиране на малки (до 1 МВ) системи при битови и стопански потребители.
- **Стимулиране на домакинствата да постигнат енергийна независимост** чрез енерго-ефективни термопомпи, вместо инсталации на изкопаем газ.
- Конкретизиране на визията в **разработване и внедряване на новаторски и иновативни решения** по отношение на възобновяем водород, оползотворяване на вятърната енергия, улавяне и утилизация на въглерод/въглероден диоксид.

3.8. Климатична неутралност във всички сектори на икономиката

Декарбонизацията на секторите на икономиката е ключово предизвикателство за достигане на климатична неутралност. За постигането на тази цел, е от съществено значение да се разработят конкретни и количествено измерими цели за всеки сектор.

Един от важните инструменти за определяне на такива цели е сътрудничеството между правителството, бизнеса, академичната общност и гражданското общество. Това включва анализ на текущото състояние на секторите, идентифициране на основните източници на емисии на парникови газове, разработване на технологични и

иновационни решения за намаляване на емисиите, както и оценка на икономическите и социални последици от прилагането на мерките за декарбонизация.

За да бъдат успешни, такива цели трябва да бъдат амбициозни, но и реалистични, да имат ясен график за изпълнение и да бъдат подкрепени от необходимите финансови и регулаторни механизми. Те трябва да се придружават от системи за мониторинг и оценка, които да осигурят проследяване на напредъка и своевременно коригиране на стратегическите планове и документи, ако е необходимо.

Определяне на междинна цел за климатична неутралност на електроенергетиката - например до 2040 г., в съответствие с извършеното моделиране и прогнози на ИНПЕК.

Препоръки за подобрене:

- Извеждане на **времеви и количествени секторни цели**, разработени на база моделирането и актуализацията на ИНПЕК.
- Залагане на **междинна цел за климатична неутралност** до 2040 г.
- Въвеждане на **специфични цели в секторите** промишленост, транспорт и строителство, съгласно RED III директивата, която е част от пакета "Подготвени за 55" и цели увеличение на дела на възобновяемата енергия в общото потребление на енергия.
- **Индустриален сектор:** въвеждане на чисти производствени технологии, увеличаване на енергийната ефективност на производствените процеси и използване на кръгови модели на икономическо развитие.
- Сектор **селско стопанство** и земеделие: устойчиво земеделие, опазване на почвите, намаляване на емисиите от животновъдството и въвеждане на иновации в селското стопанство.

3.9. Диалог със заинтересованите страни

Провеждането на открит диалог и задълбочено обществено обсъждане, при спазване на нормативно определените срокове, са от изключителна важност от гледна точка на всеобща подкрепа за изпълнение на политиките, мерките и целите за декарбонизация.

Като цяло в България в сферата на всички стратегически документи, но и конкретно за климатичните политики, липсва организирана информационна кампания, базирана на предварителни анализи, които да са насочени към обществеността и всички заинтересовани страни относно алтернативите, ползите и възможностите за постигане на справедлив енергиен преход и реална климатична неутралност на българската енергетика.

Препоръки за подобрене:

- Актуализираният проект на СУЕР трябва да бъде предложен за **широко обществено обсъждане** със всички заинтересовани страни, в рамките на нормативно определените срокове, като се информира обществото и по въпроса за рисковете и загубите за България от отлагане на енергийния преход.
- Да се акцентира върху политиките за **информиране и привличане на гражданите** и домакинствата чрез повишаване на знанията им и комуникиране на необходимостта от промяна на навиците и използването на традиционните източници за отопление, на ползите от прилагане на възобновяеми енергийни източници, на обновяване на домовете с изпълнение на мерки за енергийна ефективност за постигане на климатична неутралност в бита, сградите и обществото. За целите на осведомяването и обсъждането следва да се ползват всички възможни комуникационни канали.

4. Препоръки към бъдещата актуализация на LTS

С Препоръка (ЕС) 2024/621 от 18 декември 2023 г. относно съответствието на прилаганите от България мерки с целта на Съюза за неутралност по отношение на климата и с гарантирането на напредък по отношение на адаптирането, Комисията ¹³ препоръчва на България да актуализира и повиши амбицията и качеството на Националната дългосрочна стратегия за смекчаване изменението на климата, като съответно заложи и **дългосрочната цел на България за климатична неутралност**. В тази връзка е необходимо да се обоснове и целта за намаляване на емисиите на парникови газове и съответно повишаване на целите за поглъщане в отделни сектори (енергетика, индустрия, транспорт, сгради, отпадъци, селско стопанство, земеползване, промяна в земеползването и горско стопанство), които да бъдат подкрепени с надеждни политики и мерки.

Националните мерки следва да осигурят напредък в адаптацията, базирана на оценката на уязвимостите и рисковете, свързани с горещи вълни, наводнения и суши, съобразно разработените климатични прогнози и сценарии, основани на най-добрата налична наука и инструменти за прогнозиране на климата и ранно предупреждение. Тези мерки

трябва да са насочени към внедряване на решения и инвестиции за адаптиране във всички сектори, население групи и административни нива, като на преден план се поставят съображенията за устойчивост на климата. Средствата от ЕС, както и националните средства трябва да се изразходват по такъв начин, че да повишават устойчивостта на климата и да не увеличават уязвимостта.

В процеса на разработване и прилагане на политиката за адаптиране трябва да бъдат ангажирани всички групи от заинтересовани страни, и по-специално тези, които са особено уязвими от въздействието на изменението на климата.

Препоръки

- Стратегията трябва да се основава на **широко секторно моделиране**, на дълбоки съкращения на емисиите и постигане на климатична неутралност. Такова моделиране е обект на Пътната карта за климатична неутралност, изготвена в рамките на Комисия за енергиен преход към Консултативния съвет за Европейската зелена сделка. Новата Стратегия трябва да отчете също актуалното развитие на политиките за смекчаване на климата в България и в Европейския съюз, в рамките на Европейската зелена сделка, Пакет „Подготвени за цел 55“, както и плана RePowerEU. Това важи в особена степен за нуждата от обновяване на моделирането, тъй като в публикувания документ отсъства информация, че изготвеното моделиране е допълнено и актуализирано.
- Да се актуализира дългосрочната цел за постигане на **климатична неутралност** на България до 2050 г. и да се заложи междинна цел до 2040 г.
- Стратегията да се актуализира, в съответствие с най-новите приети и предложени цели на ЕС в областта на енергийната ефективност, като се обследва и включи потенциала на технологични мерки, и мерки целящи **промяна на поведението**.
- Да се **актуализират всички статистически данни**, използвани в документа, тъй като на много места документът реферира към данни за настоящото състояние преди 2020 г., като има и прогнозни данни обхващащи изминал период през 2020-2021 г.
- Да се обновят, актуализират в моделирането и представят в достатъчна конкретика емисиите от най-ключовите дейности, включително производството на електрическа енергия и използването на изкопаеми горива в индустрията, транспорта и селското стопанство, и тяхната замяна с беземисионни технологии

и носители на енергия, включително **електрификация, геотермална енергия, ВЕИ и зелен водород.**

- Да бъдат актуализирани и представени **финансовите аспекти** на дългосрочното изпълнение на целите, включително нужните инвестиционни средства, времевата рамка на инвестициите и разпределението между публично и частно финансиране.
- Да бъдат **актуализирани прогнозите за макроикономическите показатели** при различните сценарии, включително и сценария с климатична неутралност в 2050 г. - БВП, БДС, дял на разглежданите сектори в БВП при различните сценарии или други релевантни фактори за човешко развитие.
- Да се актуализират и представят **възможностите за подобрене на здравето състояние на населението**, свързано с декарбонизацията на транспорта и енергетиката, особено по отношение чистотата на атмосферния въздух.
- Да се идентифицират **цели и мерки за постигане на справедлив енергиен преход**, по отношение на най-уязвимите социални групи и потребители (основно в секторите на енергетиката, сградите и транспорта), като се разработи и приложи стратегия с конкретни мерки за **ограничаване на енергийната бедност**, и като се използват подходите, разработени при изготвянето на Териториалните планове за справедлив преход (ТПСП), и се съпоставят положителните и отрицателни въздействия върху заетостта, както и върху енергийната бедност.
- Да се анализират потенциални рискове, свързани с недопускането на значими вреди върху факторите на околната среда и биологичното разнообразие (**DNSH принцип**), особено по отношение на мащабни инфраструктурни проекти (язовири, АЕЦ и др.), и концентрация на ВЕИ в т.нар. **Go To Areas** (по плана RePowerEU). В тази връзка, препоръчваме да се консултират екипите, изготвящи предложения за тези зони, с оглед да се осигури, че зоните са съобразени за изпълнение на целите до 2050 г., както и да се разполагат приоритетно в нарушени и урбанизирани територии.
- Да се направи **анализ** на връзките между предложените подходи и стратегии за енергиен преход и декарбонизация **спрямо целите за адаптация към климатичните промени**, особено по отношение на наличността на водни ресурси и възможностите за прилагане на екосистемно-базирани решения.

- Да се **ангажират заинтересовани страни, които са особено уязвими** към въздействието на изменението на климата, в разработването и прилагането на политиката за адаптиране.
- Да се подобри **координацията между различните нива на управление** (национално/регионално/местно), за да се съгласуват инструментите за планиране и да се подпомогнат координираните интервенции, насочени към системна трансформация, за повишаване на осведомеността относно съществуващите уязвимости и рискове¹¹.

Безспорна е необходимостта от предприемане на действия за съгласуваност и хармонизация на националните мерки в горепосочените стратегически документи с **целта за постигане на климатична неутралност**. При актуализиране на Националната дългосрочна стратегия за смекчаване на изменението на климата, едновременно с изясняване на дългосрочната цел на България за климатична неутралност, следва да се обоснове и намаляване на емисиите и повишаване на целите за поглъщане в отделни сектори с надеждни политики и мерки. Същевременно националните мерки следва да осигуряват и напредък в адаптацията.

Приоритетите и политиките в ИНПЕК, СУЕР и LTS е необходимо да бъдат съизмерими с прогнозираните бъдещи климатични уязвимости и рискове, въз основа на най-добрата налична наука и инструменти за прогнозиране на климата и системите за ранно предупреждение. Средствата от ЕС, както и националните средства трябва да се изразходват по такъв начин, че да повишават устойчивостта на климата и да не увеличават уязвимостта.

Необходимо е подобряване на координацията между различните нива на управление (национално/регионално/местно) за съгласуване на инструментите за планиране и подпомагане на координирани интервенции, насочени към системна трансформация.

Съчетаването на целите и мерките в Интегрирания план за климата и енергетиката, Стратегията за устойчиво енергийно развитие, Стратегията за дългосрочна декарбонизация на икономиката и Закона за ограничаване на изменението на климата е от съществено значение за постигане на целите за намаляване на емисиите на парникови газове и адаптиране към изменението на климата в България.

Съчетаването на тези стратегии и законодателство изисква последователност, ангажимент и сътрудничество от всички заинтересовани страни. Ако се приложат

¹¹ [2448a6a0-e7d8-4f07-bf53-f9c96e197dba_en \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A20140618(01)_EN12)

правилно, те могат да допринесат значително за постигането на устойчиво енергийно развитие, опазване на околната среда в България, постигане на целите за климатична неутралност и не на последно място модернизация на икономиката на България и повишаване доходите в страната. Ето някои препоръки за успешното им пълноценно взаимодействие:

- **Анализиране на съответствието:** Всички стратегии и закони, имащи връзка с климатичната неутралност, следва да се разгледат внимателно и обвързващо, с оглед постигане на единна визия, стратегически цели и приоритети, които да определят дългосрочната посока на развитие и да зложат ключови показатели за проследяване на напредъка. Трябва да се идентифицират областите, в които те се пресичат или подкрепят една друга, както и да се потърсят противоречията;
- **Интегриране на целите и мерките в стратегическите документи:** Следва да има задължително интегриране на целите и мерките от различните стратегии в един общ подход. Същото важи и за всички останали аспекти, като особено важни за декарбонизацията са тези, които имат финансово и социално измерение;
- **Координация на действията:** Следва да има едно надинституционално координационно звено, което съблюдава интересите на всички засегнати институции и органи (министерства, регулаторни органи, бизнес сектор, граждани и др.) и координира действията за постигане целите за климатична неутралност. Тази роля е логично да се изпълнява от Консултативния съвет за Европейска зелена сделка (КСЕЗС);
- **Изграждане на синергии:** Следва да се потърсят възможностите за сътрудничество и създаване на синергии между различните стратегии и закони и различните отговорни институции. Например, с насърчаване на иновации в областта на енергийната ефективност, лесно може да се допринесе за допълнително намаляване на емисиите на парникови газове и за устойчиво енергийно развитие;
- **Отчетност и проследяемост:** Следва да се установят общи механизми за отчетност и проследяемост, които да позволят на всички заинтересовани страни да следят напредъка по отношение на постигането на целите за климатична неутралност, определени във всяка стратегия и закон, свързани с климата;

- **Участие на обществото:** Много важно е обществеността да бъде включена в процеса на създаване и изпълнение на стратегиите и законите, имащи отношение към климатичната неутралност, като се осигурят възможности за адекватно участие, обратна връзка и ангажиране на институциите с позициите, изследванията и знанията на заинтересованите страни;
- **Обучение и информиране:** Има нужда от инвестиции в обучение и информационни кампании, които да повишат осведомеността на гражданите и бизнеса, както и да повишат капацитета и уменията на експертите в институциите по отношение на необходимостта и ползите от декарбонизацията на икономиката и адаптацията към изменението на климата.

Съгласуването на различните стратегии и законодателство е ключов елемент за ефективното реализиране на целите за намаляване на емисиите и адаптация към изменението на климата в България.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Надеждните дългосрочни стратегии са крайъгълният камък за постигане на икономическата трансформация, необходима за постигане на **целта** на Съюза и на България, в качеството на държава членка на ЕС, **за климатична неутралност**.

Формулирането на ясни цели относно климата позволява те да бъдат пренесени в законодателни актове и да допринесат за по-чисти води, почви и въздух, за модернизиране на домовете и по-ниски сметки за енергия, за по-екологичен и ефективен транспорт, за по-полезни храни и по-добро здраве на сегашното и бъдещите поколения. Бизнесът също ще спечели от откритите се възможности за развитие на зелената икономика и създаването на работни места в сектори като производството на енергия от възобновяеми източници и подобряването на енергийната ефективност на сгради.

За по-ефективно изпълнение на климатичните политики и по-добра предвидимост за бизнеса, декарбонизацията е обвързана със секторни политики, с фокус върху енергетиката, индустрията, транспорта, сградите, селското стопанство и земеползването.

Необходими са следните дейности:

- До юни 2024г. финализиране на ИНПЕК, с включени **национална цел за климатична неутралност** до 2050 г. и процес за трансформация на националния енергиен микс и декарбонизация с устойчиво и достатъчно намаляване на емисиите в енергийния сектор чрез нови нисковъглеродни технологии и плавен преход към източници с ниски въглеродни емисии;
- Актуализиране на СУЕР, съобразно актуализирания през юни 2024 ИНПЕК, с оглед постигане на съгласуваност на националните мерки с целта за климатична неутралност и развитие на нискоемисионна и иновативна енергетика и гарантиране на напредък в адаптацията на всички нива на управлението и в публичния и в частния сектор, съобразно изготвената от КЕП национална **Пътна карта за климатична неутралност**. Това е от особено значение, както по отношение на крайните и междинните цели и индикатори, така и във връзка с финансовата рамка и необходимите инвестиции за изпълнение на заложените амбициозни енергийни проекти;
- Запазване на справедливостта, солидарността и социалните политики, като се подпомагат уязвимите и енергийно бедни граждани и общности чрез Социалния фонд за климата и Фонда за справедлив преход;

- Провеждане на открит и честен диалог с всички заинтересовани страни и ясна обосновка защо е необходимо да предприемем декарбонизация на икономиката;
- СУЕР следва да бъде подложена и на преценка за извършване на Екологична оценка на планове и програми и Оценка на съвместимост с предмета и целите на опазване на защитените зони по Натура 2000;
- Актуализация на LTS в съответствие с целите за постигане на климатична неутралност;
- Свързване на Националните стратегически документи за климатична неутралност на България с тези на заобикалящите ни съседни държави, както заради спазването на законодателството, така и заради необходимостта да имаме общ енергиен пазар.